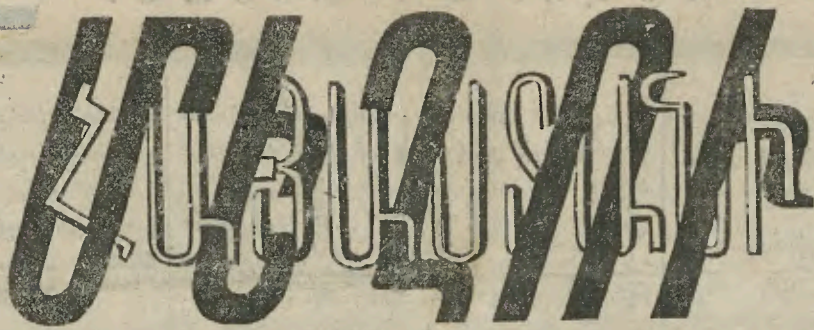

Հրատարակում է ամեն օր բացի երկուշաբթի և ամ օրերից.
Տարեկան գինն է 10 ռուբլի:
Առանձին համարներով խրատանքներ 5 կոպեկ:

Խմբագրատունը բաց է ամեն օր բացի կիրակի և ամ օրերից
առաւօտեան 11—2 ժամը կէսօրից յետո:

Օտարադարձացիք ղեկում են ուղղակի խմբագրութեան մետ-
իւն հասցեով. En red. vazetna «Meyn Azactan», es Tugh-
taca, կամ Rédaction de «Meghou Hahastani» à Tiflis
(Caucase).

Խմբագրութեանն ուղղած թէ՛ յօդուածները եւ թէ՛ նամակները
պէտք է պարզ գրուած լինին զորոյ ստորագրութեամբ եւ հա-
ցէով: Խմբագրութիւնը կարող է փոփոխել, ուղղել եւ կրճատել յօ-
դուածները: Խմբագրութիւնը իւր վերայ չէ առնում յետ ուղար-
կել յօդուածները եւ պահում է երկու ամիս մինչեւ ցարհանջ:

Յայտարարութիւններ համար վճարում են ամեն մի թուին 2 կոպե:
Յայտարարութիւններ ընդունվում են հայերէն եւ օտար լեզուներով:
Յայտարարութիւններն ընդունվում են խմբագրատանը, «Արմա»
հիւրանոցի տակ պ. Յ. Տէր-Յովսէփեանի ծխախոտի խանութում եւ
պ. Գաղիկիանի պալիլիոնում:

ԲՈՎԱՆԳԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆ

Հայերի մէջ ազատամտութեան գա-
ղափարը:
Ազգային. — Թղթակցութիւն Ա.
Պետերբուրգից:
«Բաղաձայն»-ը առաջին անգամ
լուրերը. — Թղթակցութիւն Կ. Պոլսից:
Մանրէ. — Թղթակցութիւն Ե.
Յայտարարութիւն Ե. — Գլխաւոր Ռո-
մանոս Նաղիկեանց:

ԹԻՖԼԻՍ, 7 ԱՊՐԻԼԻ 1882 Թ.

ՀԱՅԵՐԻ ՄԷՋ ԱՅՍՏԱՄՏՈՒԹՅԱՆ ԳԱ-
ՂԱՓԱՐԻ:

Պոլսի մեր թղթակիցները գրած-
ներէն յայտնի է, որ խորէն արեւելիս-
կոպոսը հրաւիրուած է եղել ներ-
կայ գտնուելու այնտեղ մի յոյն իւր
տեղում ծանօթ բժշկի յուզարկա-
ւորութեան հանդիման: Երբեք հան-
գուցիակ ընտանիքը հարուստ լինե-
լով չէ բաւականացել յոյն եկեղե-
ցու արարողութեամբ, այլ կամենա-
լով յուզարկաւորութեանը աւելի
շքեղութիւն, արտաքին փայլ աւա-
կանդիլ է հայ հոգեւորականութեան
մասնակցութիւնը:

Նոյնպէս յայտնի է, որ խորէն
արեւելիսկոպոսը գլխաւորով այդ օտար-
ազգի ընտանիքի խնդիրքին դիմացել է
հանգուցեալ յոյն տունը և այնտե-
ղից անպատուած վերադարձել է:
Յոյն կղերը, որի գլուխ և յունական
պատրիարքարանի փոխանորդը հայ-
հոյն են հայոց ազգային եկեղեցին,
չեն կամեցել որ յուզարկաւորու-
թեանը մասնակցէ հայ կղերը եկե-

ղեցական զգեստով և աղօթքով, և
իրենց կողմէն հայհոյակց ապառնանք-
ները մօտիկից լսելով՝ առանց պատ-
ժե մի որեւէ հատուցում ստանալու
հանգուցեալի տմարդի ընտանիքից՝
խորէն սրբազանը թողել գնացել է...
Թէպէտ հայերը յոյնից ոչինչ
սպասելիք չունին, թէպէտ եր-
ները անող լինին, իրենց համար ար-
դէն շատ բան ունին անելու, այնու-
ամենայնիւ լաւ է, որ հայերը յոյ-
ների հետ հաշտ մնան, նրանց հետ
խաղաղ ապրեն, քանի որ անհաշ-
տութիւնից լաւ բան չի առաջանալ:
Քանի որ նոյն իսկ զօրաւոր մարդուն
խաղաղ և հանդարտ ապրելուն կա-
րող է արդեւ լինել նոյն իսկ ա-
մենաչնչին և անզօր դրացին: Բայց
միթէ յոյնիքի հետ հաշտ և հա-
մոձայն ապրելու համար կարեւոր էր,
որ հայ կղերը մասնակցէր (լսեցէ՛ք)
յոյն եկեղեցու արարողութեանը:

Որ հայ կղերի այդ ստակ վար-
մունքը անտեղի է, անպէտք է և
բոլորովին հակառակ է առաջա-
նում: Դրա շօշափելի ապացոյցը հէնց
վերումը մենք յիշեցինք:

Չարմանալի դրութեան մէջ են
զրեւ իրենց հայերը իրենց: Ամեն
կողմից լուծւում են, որ հայերը տղէտ
են, որ հայերը յետ են մնացել: Որ
հայերը խաւարասեր են, որ հայերը
կրօնամոլ, անհամբեր են...
և այս ամենն ասողները իրենց հայ-
երն են: Նոյնպէս լսում են քարոզ-
ներ, որ այսպէս յետ մնալը, անշարժ

մնալը անկարելի է, հարկաւոր է
զիտութիւն, լոյս, հարկաւոր է հե-
տեւել արեւմտեղին, եւրօպական ազ-
գերի օրինակին, և այս քարոզող-
ներն էլ նոյնպէս հայեր են: Բայց
ինչ ենք տեսնում: հայերը այնպիսի
բաներ են անում, որ նոյն իսկ եւ-
րօպացիները մտաւրում են չէ անցնում
և երբեք նրանք չեն անել այդպի-
սի բաներ: Կաթօլիկ եկեղեցին հը-
ռովմական եկեղեցուց դուրս փրկու-
թիւն չէ ընդունում: Ուստի և հայոց
եկեղեցու արարողութիւնը չէ ըն-
դունում: Բայց մեր կղերը կաթօլիկ
եկեղեցու անգամի հոգւոյ փրկու-
թեան համար հոգեհանգիստ է կա-
տարում ճիշտ չափստանայց եկե-
ղեցու կանոններով: Ժխտաւորութե-
ան: Լարցմունք է, ո՞վ է ընդու-
նողը: Բողոքական դաւանութիւնը
հայոց եկեղեցին հսկանում է անուա-
նում: Խաչակները չէ ընդունում...
Բայց մեր կղերը պատրաստ է բոլոր-
քական հոգւոյն համար հոգեհան-
գիտ կատարելու չափստանայց եւ-
կեղեցու արարողութեանը, խաչա-
կներով... Եւ յոյները խորում են
հայոց ազգային եկեղեցուց, բայց
հայ կղերը ամենայն ազատամու-
թեամբ պատրաստ է իւր եկեղեցու
ճիստկատարութեամբ հանգուցեալ
յոյն հոգին արքայութիւն կամ դը-
ժօկը տեղափոխելու:

Այս ամենն արդեօք կատարվում
է օտարների մէջ, արդեօք օտար կը-
ղերը անում է այդպիսի բան, ո՞չ

ամենեւին ո՛չ: Այդ ազատ հոգին,
այդ լուսաւոր և ազգերը ու հոգի-
ները միացնող միջոցը հայերին է
պատկանում միայն, և հայ կղերն
չէ չէ կամենում միւս հայերից յետ
մնալ: Երբեք առանց կրօնի խորու-
թեան ազատ քամին է, որ հոգե-
ւորականներին հանդիստ չէ տալիս,
և օր չէ անցնում որ մենք չը լսենք
թէ այս ինչ կամ այն ինչ հոգեւո-
րականը պատեհ թէ անպատեհ
ժամանակ յայտնած չը լինի, որ
ինքը հաւատարմաւոր է նայում
ամեն դաւանութեան վերայ: Աւրեմ
ինչոր զօրաւոր ազգը չէ անում, ըն-
կած ազգն է ձգտում կատարելու:

Այդ անտեղի ազատամտութեամբ,
այդ անտեղի առանց կրօնի խորու-
թեան քամիով հայերը միայն ծա-
ռայում են օտարների շահերին և
քանգում են, կործանում են իրենց
ազգայնութիւնը, եթէ այդպիսի մի
բան կայ կամ մնացել է:
Մենք ոչինչ չենք ենք, միջոցական
համբերողութեանը, այլ և նրա
ջատագործը: Ինչ է նշանակում
այս գեղարւմտ համբերողութիւնը
բառի: Համբերողութեանը բառի
մէջ պարունակված է երկու միտք:
Մէկը այն է, որ մի բան, մի միտք
ոչ թէ միայն յետ ընդունում, այլ և
նրա զէմ են, միւսն էլ այն, որ այդ
բանը, այդ միտքը տանում են, ու-
րեմն համբերում են:

Վերջական համբերողութիւնը
քաղաքակրթութեան արգասիք է:

Հայը իւր եկեղեցին պաշտում է, նը-
րան խիստ հաւատարիմ է, ուստի
ընդգէմ է, չէ ընդունում մոլորա-
կան դաւանութիւնը: Նրան խիստ
հակառակ է բայց քաղաքակրթութիւ-
նը, որի հետեւանք է Վրդանեան համ-
բերողութիւնը, պարտաւորեցնում
է հային չը հալածել չը բռնաբարել
չը նեղացնել հրէային միայն նրա
համար, որ այս երկրորդի դաւանու-
թիւնը տարբերվում է առաջինի դա-
ւանութիւնից: Բայց որ առանց կը-
րօնի խորութեան նշանաբանի տակ
մինչև անգամ հայ կղերը, որ իւր
կոչումով բայցարժակ պէտք է դէմ
լինէր միւս դաւանութիւններին, ա-
մենեւին նշանակութիւն չէ տալիս
դաւանութիւնների տարբերութեանը,
գնում է և մտնում է մինչև անգամ
օտար եկեղեցու արարողութեան մէջ,
այն ժամանակ բնականապէս մի
միտք է ծնվում: արդեօք դա մէկ
զօրաւոր հերքումն չէ նոյն իսկ իրեն
հայ հոգեւորականութեան զոյու-
թեան դէմ: Եթէ կրօնի խորութիւն
չը կայ, էլ ինչ հարկաւոր է զանազան
դաւանութիւններ և այդ դաւանու-
թիւնների տարբեր պաշտօնեաներ-
բաժան եկեղեցականներ:

Որն է աւելի լաւ պաշտպանում
իւր եկեղեցին, ո՞րն է աւելի յաջոր-
դաբար վարվում իւր սկզբունքների
մէջ կաթօլիկ հոգեւորականը, որը
ճշդութեամբ հետեւում է իւր դա-
ւանութեան կանոններին և հետեւ է
պահում իրեն և իւր հօտը օտար

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՏՈՔԹՈՐ ԲՈՄԱՆՈՍ ՆԱՏԻՐԱՆՅՈՒՆ

Տիեզերահռչակ մարդ մը փնտրում էր զի-
ղի մը մէջ առաջին լինելը կը վերադա-
տէր, քան թէ հին Հռոմայ մէջ երկրորդը:
Եւ այդ մարդը իւր փափաղանայց հա-
տու, և ոչ միայն նա առաջինն եղաւ
իւր քաղաքին, այլ և տէր աշխարհի և
պատմութեան էջերը լեցուց փառքով
կամ որ նոյնն է արեւմտեանի տեսա-
լաններով և վերջապէս իւր արիւնքով
վրջի էջը կնքեց: Այս էր Հռոմայ մէջ
առաջին լինելը: Եւ պատմութիւնը այդ
առաջիններուն համար է, եթէ Կեսար
լինի նոյն անունը կամ Վերկիլիոսը:

Միթէ պատմութիւն կայ մեզ համար,
իսկաւ ազգին համար, հայուն համար,
կոյն իրաւունքն ազգիւնն առաջին մար-
դուն համար: Ո՛չ, չը կայ: Բայց պէտք
է ստեղծել պատմութիւնը՝ բարի մար-
դուն պատմութիւնը՝ ազնիւ մարդուն
պատմութիւնը, որ իւր տկար, տղէտ,
աղքատ եղաւորը կ'օգնէ իւր մտքի,
իւր քսակի հարստութեամբ: Երանիթ
ունին հայ ազգին զաւակները, որ եթէ
իրենց փակ են զօրաւորին այն ճանա-
պարհները, որ կարծեցիկ լայց ամե-
նէն ընդունուած փառաց կը տանին,
կայ զիւրիւր լայց քիչ ծանոցեալ փա-
ռաց մի ճանապարհ, որ խղճմտաբի
անդորրութիւն և զուարթութիւն կու-

տայ և սրբազան հաւատացողաց ի
հանդերձաւ կեանս երկնաւոր վարձա-
տութիւն: Եւ այդ փառաց ճանապար-
հը շատ դժբախտաւոր է, միայն թէ
կամենայ որ զիւրի մը առաջին մար-
դուն լինի:

Ինչպէս կը սխալվի, ինչ զօրա-
ւորութեանց կը հանդիման, ինչ կրկե-
րու զօն կ'իյնան, կը հալվի ու կը
մաշվի մեծ քաղաքներու մէջ մեզ
ճանապարհ բանալու համար, և մեծա-
ւորապէս չենք յաջողիլ փորելի շափո-
ղ մը ունենալու, այլ զօրաւորութեանց
լեռներու և խորխորաններու առջև կը
ջլատվի և կը լքանի: Բայց ինչ
մարդկանց չարախառնութեան ինքզին-
նիս զօն կը կարծենք, երբ մեր անձինք,
մեր սխալ ուղղութիւնը միայն պէտք
էինք մեղադրել: Ո՛վ մեզ կ'արգելէր
օգիւղի մը առաջին մարդը լինիլ:

Ո՛ր կը ասին մեզ փառամտութիւ-
նը և կ'ըրն անձնասիրութիւնը: Հազիւ
թէ սահմանափակ ուղիղի տէր ենք, ոչ
մարդկութիւնը կը ճանչենք, ոչ մեր
ազգը գիտենք, ոչ նորա ինչ օրինօք
կառավարութեան խելամուտ ենք, ոչ
նորա անցեալին տեղեկութիւն ունենք
և ոչ ներկայ վիճակին, և հետևաբար
ոչ մեր դադարաւորները չենք ան և հա-
տուցած են: առանց սկզբունքի, ա-
ռանց դրութեան, հարկանքի և թելի
զիտութեամբ ուսուցիչ, քարոզ, օրնո-
ղիւ հանդիմանանք: Եւ որ փասն է և
ամենափառաբարձ երբ կարծենք թէ ազ-

գին տունը կը չինենք՝ նորա միայնակ
հիւը կը փորենք ազգային եկեղեցին
հարուածելով: վերանորոգիչ ինքզինք-
նիս կը կարծենք, երբ գերդաստանի
յարստիկանական կապերը խղիւղով ամուս-
նութիւնը կը խաչատառակենք, ծնողա-
կան պատիւը կ'արհամարհենք, որդիա-
կան սէրը կ'ոչնչացնենք, երախտագի-
տութիւն առ բարեբաղա ատելի ընել
կը ջանանք, սուտը, զրպարտութիւնը,
վատաճամբարտութիւնը ձեւաւորիս զենք
առնելէ չենք խորշիլ, և երբ ազէտ
մոռովութիւն մը, որ յանդուգն ժպտու-
թիւնը քաջատարութիւն կը կարծէ,
կարծ խելքով, անկարող տեսնելու և
դատելու մեր փառասէր և նախանձա-
նաւորութիւնը իւր ծախահարութեամբ
մեր անարդ անձերը կը փառաբանէ,
մենք փոխանակ ամաչելու՝ կը պար-
ծինք և մե'նք, մե'նք կը գոչենք:
Միթէ լաւ չէր, և հազար բիւր անգամ
լաւ չէր, որ օգիւղի մը առաջինը լի-
նէինք:

Բայց երբ մէկ կողմէն շատ են և
բազմութիւ մոլեկան և կատաղի ընթաց-
քին հետեւողներ, կան միւս կողմը թէ-
ղէտ ոսկաւարութիւն ունենք, որ լուի-
մնջի կը գործեն փոքր և նեղ ապա-
րելի մէջ զոր տանի ի կեանս, որ ա-
ռաքնութեան և ազնուութեան ճանա-
պարհն է, ուր փառք եթէ կայ՝ հա-
մատ է և մարդու ամենայն անպար-
ծութեան, որ կ'ընէ զմարդ օգիւղին ա-
ռաջին մարդը:

Եւ այդ մարդկանց մին տեսայ, տա-
րիներէ հետ հիւանդ և կարկամալ
իւր անկողնոյն մէջ, որ լքեալ մոռա-
ցեալ իւր հին բարեկամաց մեծագոյն
մասին, չըջատուաւ էր միշտ երախ-
տագէտ գեղացիներէն, որ զինք կը
յարգէին և կը գնահատէին, և իւր ան-
խոտոր մասը զօրութեանն օգուտ քա-
ղիւղ տէր և հայր վրէժ կ'անուանէին:
Եւ իբրեւ թէ հաշտաբար դատաւոր յԱս-
տուծոյ կարգեալ զինք ընդունելով շատ
անգամ իւր վճիռներուն կը հնազան-
դէին:

Այդ ազնիւ և պատուական մարդն
էր Ռոմանոս Պաւլովիչ Նատիրեանց,
Շուլաւէր գիւղի համեստ ընտանեաց
զաւակ: Իւր հայրը թէպէտ առանց
դատաւարականութեան զիւղի մարդ կը-
ցեր էր որոշել թէ մոտաւոր բարձրու-
թիւն տուող գիտութիւնն էր, և որդ-
ւոյն դատաւարականութեան համար կա-
րողութեան վեր թելուն զոհողութիւն-
ներ յանձն առած էր:

Բայց ուսմունքը ինչ է առանց սրտի
ազնուութեան և բարձրութեան: Համալ-
արանը՝ դիտութիւնը մարդու ունեցած
յատկութիւնը, մտաւոր զօրութիւն
կամ հոգեկան ազնուութիւն, կրնան կա-
տարելադրուել, կրնան հարստացնել:
Բայց հազիւ երբեք կրնան բոլորովին
ուղղել այն խել և ի չարն հակամէտ
բնութիւնը, որ անձնական շահու և
փառքի երկուքի ի մոլորութեանց տաճ-
ման համար ստեղծուած են, և խղճմը-

տանքի ձայնին խուլ են իրենց լսելիքը:
Ինչպէս չենք հաւատար թէ քիմիաբար
հալուցը պղնձի բնութիւնը ոսկուց փո-
խարէ, նոյնպէս պէտք չէ հաւատար թէ
գիտութիւնը չարն է արարի փոխարէ:
Նը յղէ, կը մաքրէ, կը ձեւաւորէ, այլ
բնութիւնը չի փոխիլ: Եւ այդ բանին
համար է, որ կը տեսնենք զարգացեալ
և մշակեալ մարդեր հեռի են սրտի ազ-
նուութենէ: Նատիրեանցի սրտի ազնու-
թիւնը, խղճի զգայնութիւնը բժշկու-
թեան արհեստին վրէժ յետ ընդկեցին
և վաճառականութեան ասպարէզին մէջ
նետեցին *): Բնածիր սրամտութիւն, ա-
ռողջ դատողութիւն իւր գործողու-
թեանց մէջ հազիւ թէ յաջողութիւն
բերած իւր Շուլաւէր գիւղին առաջին
մարդն լինելու փառասիրութիւնն ու-
նի, ոչ թէ ճնշելու և հարստահարելու
փառասիրութիւնն ունի, ոչ թէ ճնշելու
և հարստահարելու զեղիւթեամբ փայ-
լելու համար, ինչպէս շատեր կը տես-

*) Նատիրեանց արդէն թողած էր
բժշկութիւնը, երբ 1848-ին քօլէրան
հոտաւ Տփլիսի: Սոսկալի տաղանդին
առջին իւր ազնիւ սիրտը չէր կրնար
անտարբեր մնալ: Ուստի սկսաւ չոր-
ժակութիւն ընել և աղքատին օգնել
ազնուարար: Անգամ մը կէս գինի
անցած մտաւ տուն յոյնած՝ հոգեւորա-
ւորականութեան անկողնու վրէժ յետ
երկնցաւ անկողնին վրայ և խոր քուն
ընդգնացաւ: Նոյն միջոցին սպասուոր
և կաւ իմացուց թէ մի տունէ եկել կը
խնդրէին հիւանդի համար: Աչքերը չը
կարողանալով բանալ, ճիւղաւ կուգամ,
թող սպասեն մի րոպէս պատասխանեց,

դաւանութիւնները, թէ՛ հայ հոգևորականը, որ իբրև թէ պաշտպան է ազգային եկեղեցուն, մտնում է օտար դաւանութիւնների մէջ ազատամտութեան անունով:

Մենք պէտք է ասենք, որ առանց կրօնի խորութեան և այդ տեսակ անտեղի ազատամտութիւնները առաջանում են հայ ժողովրդի և հայ կղերի ազդեցութիւնից և ստրկական ոգուց:

Դարևոր ստրկութեան մէջ մնալով հայերը իրենց շնորհքը, ազատամտութիւնները ծառայեցրել են միայն օտարի օգտին, իրենց ձեռքով իրենց տունը քանդելուն նպաստելով: Եթէ այդպէս չը լինէր, այն միաբանութեան ոգին, այն սէրը, այն ազատամտութիւնը, որ հայերը դէպի օտարը, դէպի դուրսը ցոյց են տալիս, իրենք իրենց մէջը, իրենց օգտին գործածէին, և իրենց շահերը անկեղծութեամբ ըմբռնէին, և ըմբռնած ժամանակը սրտանց գործ դնէին, այսօր այս թշուառ պատկերը չէին ներկայացնել հայերը:

Այս իբրև թէ ազատամտութիւնը ճշմարիտ ստրկութիւնը ասում են: Եւ իսկ ինչ և ինչ հայ ենք, որ օտար կեղեցում ենք ազօթում: ազօթքը ազօթք է... Ինչ կայ, որ հայերէն չենք խօսում, ինչ կայ, որ մեր ազգանունը հայերէն չէ հընչ-վում, ինչ կայ, որ մեր հագուստները օտար են, ինչ կայ, որ մեր սովորութիւնները օտար են, ինչ կայ, որ հայերնեքը հեռու ենք, ինչ կայ, որ մեր զաւակների դաստիարակութիւնը օտար է...:

Թէպէտև ոչ ոք չի արգելում հային հայ լինելու, հային հայ ըզգալու, հային հայերէն մտածելու, հայերէն խօսելու, բայց մեր այս ստրկները ունին իրենց սեպհական

հայկական քաղաքականութիւնը: Եւ ինչ նուրբ ու թափանցիկ քաղաքականութիւն:

Այս ազատամտ ստրկները ասում են. «Եղբայր, մենք մեր մէջը հայ ենք, մեր մէջը հայ մնանք, ազգանունս էլ թո՛ղ լինի ձեանք, բայց ինչ հարկաւոր է, որ օտարը այդ իմանայ, ինչ հարկաւոր է, որ օտարը այդ գիտնայ, դրանից ինչ օգուտ... սըսս... սո՛ւս, ոչ ոք չ'իմանայ, մենք էլի մեր մէջը հայ ենք...»: Իրենք իրենց մէջը միմեանց խեղդելով այս ազատամտները զըրսում են ինչպէս սէր և միաբանութիւն են քարոզում, և չեն տեսնում, որ ոչ ոք խաբուած չէ, այլ միայն իրենք են խաբուածները:

Ահա՛ այս ստրկութեան ոգին, այս իւր ստրկերից երկիւղ կրելու տագնապը և օտարների մօտ ազատամտ երևալու ցանկութիւնը և իւր սեպհականի ուրանալը և ներքին բարոյական անօգնական վիճակն է, որ տիրում է այժմ հայերի մէջ:

Միշտ լսում ենք, որ հայերը խելք են, մէկ իմանայինք, թէ այդ խելքը ո՞ր ժամանակի կամ ո՞ր դասում համար են պահում:

Աղանդայր Աղանդայր

Ա. Զ. Գ. Ա. Յ. Ի. Ն.

Ս. ՊԵՏԵՐՈՒՆԻ

(Թղթակցութիւն Արքեպիսկոպոսին լրագրի)

Հասցում եմ հաղորդելու Վեպիսկոպոսին ընթերցողներին մի ուրախալի լուր:

Արդէն քսան տարի է, որ երջանկայիշտակ Կոնստանդնուպոլիսի Նախիջևանում կտակել է մի քանի հարիւր հազար ուսուցիչ գումար, որ այնպիսի օգուտի օրինորդաց մի միջնակարգ ուսումնարանի ստեղծման համար պատրաստելու նպատակով, ինչպէս յայտնում է նա իւր կտակում:

Դարմանը խնդրելու իւր ազնուապարմ ամուսնուն, դնելու համար նորա շիրիմը եկեղեցւոյն և ուսումնարանին մէջ ի տեսլի և ի յիշատակ թէ կայ մարդու համար իւր փրկութեան միջոց հայրենի եկեղեցւոյ սրբութիւն և զիտութեան տաճար: Այժմ, քարոզելու համար այն, ինչ որ ինք կը հաւատար և կը խօսէր ամեն օր:

Ո՛վ որ զինք տեսնէ էր ի մօտոյ և կը ճանչէր, մանաւանդ իւր վերջին և ցաւազար տարիներուն մէջ, գիտէ այն վայրկեանները, որ տխուր հառաչանք կը կարգար ազգին վիճակը և առաւապանքը հայրենի երկրին մէջ, տխուր աչքը կը նայէր հայրենի եկեղեցւոյն գերծմանց վրայ, զոր ինք իրաւամբ փրկել ազգութեան կը համարէր, եթէ գիտնային նորա սրտածնայել իրենց պարտաւարութիւնը, և շատեր իր բարեկամաց կրնան յիշել իւր արտասօք անդամ դառն գանգատները անարժան եկեղեցականաց զէմ, որ հայրենի եկեղեցին կ'անարգէին, կը նուաշտացնէին իրենց վարքով և չար օրինակաւ կը դադարեցնէին ազգի ժողովուրդը, և կը մատնէին զինք օտարներու: Իսկ այն օտարախորթ զաւակներուն, որ իրենց հայրենի եկեղեցւոյն դէմ յաբոււսնում, սուր ցոյցներով և խառնել մեծ քաջութիւն, փրկաւորական յառաջադիմութիւն և զիջադա՛նական առաքնութիւն կը համարին, նոցա վրայ Գրիգորի խօսքը կը զրու-

Մինչև ցայժմ Կոնստանդնուպոլիսի կառավարներն անկարող եղան իրաւոր-ծելու հանգուցելու կամքը, կտակի մի քանի յօդուածի անհնթեթութեան պատճառով, ինչպիսի է չորրորդակայն կէտը թէ ուսումնարանի հողաբարձական խորհրդի նախագահը պէտք է լինի նահանգապետն այն նահանգի, որին կը պատկանի Նախիջևան քաղաքը: Իսկ դպրոցի միջնակարգ չը բացվելու գլխաւոր արգելաւորին այն էր, որ կառավարութիւնը կտակի բացարձակաւ չը լինելու համար, չէր կարողանում համոզել, որ կառավարարի կամքն է, որ բոլոր առարկաների դաստուարութիւնը լինի հայերէն լեզուով, ինչպէս պահանջում էին կառավարարները:

Այսպէս դպրոցը չէր բացվում մինչև ցայժմ կառավարարների և հանգուցելու կողակցի ցանկացած պայմաններով, թէև այս վերջինը դեռ 70 թուականներին հրաժարվեցաւ յօդուած յա՛նուն իւր ամուսնոյ բացուելի ուսումնարանին 200,000 գումարի տոկոսը, որ իրաւունք ունէր վայելելու ցմահ:

Հաւանական է, որ ուսումնարանի բացուելը էլի երկար ժամանակ կը յետաձգվէր եթէ Նախիջևանի բնակիչները քաղաքապետին չընտրէին պ. Գրիգոր Կարապիլի Սալթիկեանի պէս զործուհայ, եւսանդու ազգասէր անձին:

Իւր ընտրութեան առաջին օրից պ. Սալթիկեանը ուշք դարձրեց վաղուց պղծին նախիջևանցիների վրդովող հարցի վերայ, թէ Նախիջևան քաղաքը պէտք է ունենայ մի ընտիր միջնակարգ աղջկային հոգևոր դպրոց, թէ մի բնական դպրոց, որ դաստաւարութիւնը կատարվելու էր ուսանողներ լեզուով: Վեպիսկոպոս ընթերցողներին արդէն ցայժմ է, թէ ինչպէս այդ հարցը յօդուած հայ դպրոցի վճարակցութեան մեծ պ. Սալթիկեանը դրա համար գընաց Պետերբուրգ և յաջողեցաւ մինչև անգամ Նախիջևանի հոգևոր դպրոցին յատկացնել տալու արքունի միջնակարգ դպրոցների իրաւունքները:

Այսն այս Սալթիկեանն, որ կարող է

օրինակ լինել շատ քաղաքապետներին անխնայ աշխատութեան մէջ յօդուած իրանց վարչութեան յանձնարած քաղաքների, չէր կարող անապրկութեամբ սպասել յաջող հանգամանքներ Կոնստանդնուպոլիսի վարչութեանը, որ Նախիջևանի հայ ազգատիկ աղջկունք, որ մինչև դեռ դպրոցի չլինումը կանգնած էր (կըջանկայիշտակ Կոնստանդնուպոլիսի կենդանութեան ժամանակ օրինակելի չլինում օրինորդաց դպրոցի համար), մնալին անկիրթ և անուս, գէթ զուրկ աղջկային կրթութիւնից, որովհետև մինչև վերջին ժամանակ Նախիջևանում չը կար ոչ մի օրինորդաց, մինչև անգամ ծխական դպրոց, ուստի և պ. Սալթիկեանն երկրորդ անգամ եկաւ Ս. Պետերբուրգ այն նպատակով, որ անձամբ զինք Նորին Կայսերական Մեծութեան թագուհու սրբութեան, որ իւր դեռ կարճատե թագաւորութեան ժամանակ ցոյց էր տուած, թէ որպիսի մայրական սիրտ է բարեխում Նորին Օղորտախառ կրթութեան յօդուած իրական սեւել կրթութեան: Պ. Սալթիկեանցի հաշիւը խաբարիկ չ'եղաւ: Պետերբուրգ հասնելից յետ շատով արժանացաւ նա հրաւիրման թագուհու Մարիայի հաստատութեանց հողաբարձական խորհուրդին, որ անձամբ բացատրէ, թէ Կոնստանդնուպոլիսի կառավարարներն ինչ փաստի վերայ են հիմնում իրանց պահանջը բացուելիք ուսումնարանում բոլոր առարկաները հայերէն լեզուով դաստիարակելու մասին: Պ. Սալթիկեանցը, որ գործնական անձն է, այս արգելի բարձրատիման անձանց ժողովում ասաց համոզիչ ճառ, որով ապացուցեց, որ անհնար է ճշդ դասութեան կատարել Կոնստանդնուպոլիսում, այն է պատրաստել լաւ հայ մայրեր դաստիարակել նրա դպրոցում ամեն առարկաները աշակերտութեանը անհատականի ուսուցչութեամբ: Այս մանկավարժական սկզբունքների վերայ հիմնված փաստերի վերայ պ. Սալթիկեանը աւելացրեց և այն, որ Կոնստանդնուպոլիսի կառավարի մի յօդուածի զօրութեամբ մոտալիկ է իւր ամուսնու թողած զրամը տեղափոխել

Տաճկահայաստան, եթէ նրա կամքը Ռուսաստանում ճշդութեամբ կատարելն անհնարին կը լինի, ապա մի քանի հարցերին, ի թիւս որոց և ժողովի նախագահ պ. Կեղեկանովին, ազգուս և հիմնաւոր պատասխաններ տալով պ. Սալթիկեանը թողնում է ժողովի դա՛ն-լիճը: Մի ժամից յետ պ. Սալթիկեանցին կրկին հրաւիրեցին ժողովի դա՛նլիճն և յայտնեցին, որ բազմութեամբ ձայնի վճարեցաւ թոյլ տալ բանալու Նախիջևանում Կոնստանդնուպոլիսի զուտարով օրինորդաց միջնակարգ ուսումնարան, որ դաստիարակութիւնը լինէր հայ լեզուով, ենթարկելով այն Նորին Կայսերական Մեծութեան Մարիայի հովանաւորութեան ներքոյ կողմ հաստատութեանց վարչութեան: Դրաբայց վայելելու էր և այն բոլոր իրաւունքներն ու արտօնութիւններն, որ ունին այս վարչութեան միջնակարգ դպրոցները:

Այս հիման վերայ Կոնստանդնուպոլիսում ծառայողները համարվում են արքունի ծառայութեան մէջ և իրաւունք ունին որոշելու տարիները յետ թոյլակ տալու: Այդ ուսումնարանի տեսչը համարվում է կառավարական գիմնադի-օնների գերեկտօրների հետ մի աստի-ճանի վերայ, նկատելի է նոյնպէս, որ Մարիայի հովանաւորութեան ենթարկվող հաստատութեանց մէջ աստիճաններն ու շքանշաններն նոյնպէս չնորհվում են:

Աւելորդ չեմ համարում այստեղ հաղորդել և Կոնստանդնուպոլիսի վարչութեան կազմակերպութիւնը համառօտապէս:

Կտակի զօրութեամբ Կոնստանդնուպոլիսում անմիջապէս կը գտանվի հողաբարձական խորհրդի անկախ վարչութեան ներքոյ, որ կազմվում է հետևեալ 6 անձինքներից. 1) նախագահից, որ նահանգապետն է, 2) կառավարութեանը նշանակած մի անձինց, եթէ այս նա հարկաւոր կը համարէ, 3) երկու հայերից, որոնց ընտրում են Նախիջևանի բնակիչք, 4) տեսչից և 5) ուսումնարանի կառավարչութիւնից:

Այսպէս եթէ աչքի առաւ ունենանք,

նուէն, այլ իւր հայրենակից գիւղացին նիւթապէս և բարոյապէս բարձրացնելու համար: Ուսումնարան մը կը չլինէ և տանայից տարի շարունակ նորա ամեն ծախքը իւր քսակէն կը վճարէ: Բազմաթիւ մանկունք այսօր նորա յիշատակին երախտապէս գիրներ կը դաւանեն, վառնդի դաստիարակութեան կաթը Ռուսաստան Նախիջևանից առաջվին եկաւ իրենց շնորհելու: Նա եղաւ այն իմաստուն սերմանացանն, որ գիտցաւ բարի երկրի վրայ ցանել սերմը, իւր հայրենի գիւղին մէջ, որոյ երիտասարդութիւնն շնորհապարտ զինք վկայեց ցոյցերով, սրտաբուրդի դամբանական-նրով և երգերով:

Այլապէս կարծեց թէ որդի և ժառանգ չ'ունէր Նախիջևան, բայց երբ մահը հասաւ՝ Դուռաւերի երիտասարդութիւնը ամբողջ կանգնեցաւ ոչ արծաթի և ոսկու ժառանգութիւն խնդրելու, այլ միայն երախտաւոր անձին բայց երբ կրցաւ դարձնել և հիւանդին տունը մտաւ, արդէն ամեն բան վերջացրէ էր և թշուառ կին մը և օթն զաւակներ ցցնելով հեկեկանք, ամիս տօթթօս, բաւ եթէ երեք ժամ առաջ եկած լինէր, այս մարդը թերևս չէր մոռնիր, հիմա ես այս որբերը ինչ ընեմ: Ստանեցաւ Նախիջևանից և արտասօք մը սրբելով դուռն եկաւ և անմիջապէս երեք հազար մանկեթ առած դարձաւ այլուոյն տունը և կնոջը առջև գնելով: Եւ այս միայն կրնամ ընել, ով կին, Աստուած գիտ քաւէ և դու ինձ ներքէ, բաւա: Եւ այն օրէն գաղթեցաւ բժշկութիւնէ:

Գէր. Ձի ոչ գիտեն զինչ գործեն: Վից եօթը տարիներէ հետէ կարեւորապէս անդամաւոր երեք զանգատ մը, տրուումը մը իւր անձնական ցաւերուն համար չէր լսուած բերնէն: Յոր կը զանգատէր, բայց Նախիջևանից օր մը բերան բացած չ'ունէր. սակայն ազգին ցաւոց համար, իւր մարտիրոսազգին չարչարանաց համար արտասօք ունէր և կը մորմոքէր:

Ինչ սիրով, ինչ երախտապետութեամբ կը յիշէր այդ ճշմարտագէտ սրբական կաթողիկոսն, որուն հոգևոյն ներքին ի Ներսիսեան ուսումնարան իր տարրական ուսումնականը բնական իւր տղայութեան: Իր յիշողութեամբ և արդարադատ ուղղութեամբ ինչպէս կը մտաբերէր այդ առարկին անձին ամենափոքր խօսքերն ու շարժմունքներն, յորս ակնհեր կը նշմարուէին այդ փոքր մարմնոյն մէջ՝ մեծ և վնասանք ողին յորում իւր եկեղեցւոյն և իւր ազգին օգուտն միայն կը տիրէին:

Նոյն ոգով եռացեալ նաև Նախիջևան, տկար և ցաւազար մարմնոյն մէջ հօր և կառաւար ճաւաղք ունէր իւր ազգին վրայ՝ ապագային և ժամանակին ոգւոյն վրայ: Դատ անգամ կը դրոցէր. «Պիտի հանի փրկութիւն, բայց իմ այս ողորմելի մարմնն չի հասնիր տեսնելու, և իրօք եթէ մարմնը կը տկարանար՝ անընկճել հողին երբեք չէր վնասած իւր ազգին բաղդին համար:

Նորհակալ եմ Աստուծոյ, որ իմ գիւղիս այնքան զաւակներուն մէջ այսպիսի խելագարներ հագու թէ մէկ կամ երկուք կը նշմարուին:

Իւր շուրջը և իւր բարեխառն ճանտապարտութեանց մէջ միշտ կարօտներու օգնած էր, և մանաւանդ թէ պետական և թէ ազգային ուսումնարանաց միշտ օգտակար ծառայութիւններ ընելով, իւր պատվով բարձրացուցած, յայդոյ եղած էր օտարաց և ազգայնոց առջև: Տէրութիւնը զինք պատուած էր շքանշաններով, ատորճաններով և հրովարտականքով, կաթողիկոսը և պատրիարքունք օրհնութեան կնիքակներով և նամակներով զինք միշտ միութեամբ էին:

Եւ իրաւամբ, որովհետև ինք միութեան և օգնական եղած էր կարօտեցող և վշտացող, առանց խորութեան քաղաքի և զաւտի, ինք որ միլլիոններու տէր չէր, Տրապիզոնի ազգային դպրոց, Փարթի, Շալվաղեան վարժարան, արեւադարձութեան, օրադր, վարժապետ տալու ազգօգուտ բանի կը համարէ: Մինչև վերջին վայրկեանը, լեզուն չէր խօսէր, բայց խելքը գլուխն էր, իւր կրօնական պարտաւորութիւնը կատարեց աներկբայ: Նրանի իրեն. իւր գիւղացուց օրհնութեամբ և փառաբանութեամբ դիմաց լսելու: «Այնի՛ւ ծառայ բարի և հաւատարմութիւն դէմ նետու թիւն տեսն քո»:

Մեքենայ

մասի վանուց վրայ յարձակելով աւարի առեր է զայն: Հանրագործը ըստ տորագրողք՝ ըստ վարկի սովորութեան կայսերական կառավարութեան գումար կը հայցեն այս խժժական գործոց նկատմամբ և միանգամայն փափագ կը յայտնեն, որ զինւորական տրոց հաւաքման նկատմամբ կառավարութեան պաշտօնեայք նուազ խստութեամբ վարուին: Հանրագործը այս օրերս կը տեղան դարձեալ: Բաբերդ նաև չ'ուզելով ետ մնալ իւր զբաղի գաւառներէն, հայ և միւսիւման ժողովրդոց ստորագրութեամբ կնքեալ հանրագրութիւնը ի կարին զրկած է, տեղական իշխանութեանց այլ և այլ զեղծմանց դէմ զանգատելով: Վերջինեալ հանրագրոց երկու օրինակն ալ ազգային պատրիարքարան զրկած են ուղղակի Բ. Գլխան ուշադրութեանը յանձնարարելու համար: Պատրիարքարան փոխանորդ հայրը սոյն հանրագրոցը ստանալով փութաց անմիջապէս ներքին գործոց և արարութեան գործոց նախարարութեանց մէկ մէկ թաքտի Բ. Գլխանի: Կը կարծուի, եթէ մինչև յառաջիկայ շաբաթ գոհացողի պատասխան մը չը հասնի Գլխան, փոխանորդ հայրը ինքնին պիտի երթայ մանաւոր տեսակցութիւն մը խնդրելու ներքին և արարութեան գործոց նախարարներէն՝ սոյն խնդրոց անմիջական կարգադրութեան համար:

Ամբողջ ձմեռ Բաղէշի բազմահայ գաւառին կրօնական և ազգային ամուլ վիճակին վրայ այլ ընդ այլոց տեղեկութիւններ ստանալէ յետոյ, զորս Մեղրու ընթերցողաց հազորքիւն մեծագոյն զոռուցանք, ուրախ ենք վերջապէս ստոյգ աղբւրքէ լսելով որ իւր վարկի գրական աշխատութեամբ և ազգային գործոց մէջ ընդհանրապէս ցոյց տուած եռանդեամբ հանրածանօթ Գարեգին վարդապետ Սրբանշատեանց, այժմ աւելի բազմաւոր քան Վանայ մէջ իւր պաշտօնավարութեան միջոցին, յաջողած է քաղաքին այլ և այլ պառակտեալ կուսակցութիւնները ըստ կարի միմեանց հետ հաշտեցնելով ազգային եկեղեցական միութիւնը անխափա պահել և քաղաքին բանիւրուն անձինքներէն ուսումնական խորհուրդ մը կազմել, որոյ աշխատութեանց շնորհիւ քաղաքին վարժարանաց բարեկարգութեան կենսական խնդիր ի մօտայ իւր գործադրութիւնը պիտի ստանայ: Եթէ թէ Բաղէշէն հասած այս վերջին լուրերը առաջնոյ չը նմանին և իրաւամբ Բաղէշի նման կարեւոր և բազմահայ կեդրոնի մը համար ազգային գործունէութեան նոր դարադրուի մը բանային, զոր իրաւունք ունինք յուսար, կը կը տեսնենք նորա զուլթը ազգին ամենէն հազարադիւս եկեղեցականներէն մին, որ զիսէ քաղցրութիւնը խստութեան հետ, խաչեմութիւնը արութեան հետ և զիստութիւնը տրամաբանութեան հետ խառնելով իւր հօտը ամեն օտարամաս և վայրագ հրոսակներէ անփորձ պահել և որքան ասպատակ քիւրդէն:

նորքան և զայնազգիստ ճիշդ լիծաց հրապարակ վարդապետութիւններէն ի սպառ հետի կեցնել, ինչպէս կը պատուիրէ նմա արդէն իւր պաշտօնին հանգամանքը:

Սոսիս.

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Ապրիլի 2-ին Պոլսից ստացած մի մանաւոր նամակ լուսարանում է «Մշակի» մէջ Մ. Վ. ի գրածի առթիւ մի քիչ ուշ այն, ինչ որ մենք արդէն գիտենք: Նամակը մարտի 22-ից է: Գրողը մի յարգելի պարոն և Պոլսի կուլտուր լաւ ճանաչող, ինչ որ մեր երկրին է վերաբերում: Մենք չենք կարող նամակի բովանդակութիւնը արտասուել, միմիայն մի քանի կէտերը մէջ բերենք այստեղ. — «... Մի տարաստիկի հայտնաբերող թղթակցութիւն ձեր անձնաւորութեան դէմ պէտք է հրատարակվի այդտեղ «Մշակի» մէջ (և կարելի է հրատարակված մինչև ցայժմ)՝ զրգմամբ Մ. Վ. ի, որը ուղղում է ձեզ: Նից մեծ առնել... Գուր կարող էք դիտած լինել «Մշակի» մէջ մի շարք թուլամորթ թղթակցութեանց, և: Մ. Վ. Մ., Լ. Գ., կեղծ անուններով և որ դարձեալ արել է անոցալ յաղթի նոյնպէս «Մշակի» մէջ մի մեծ ֆիլիքիքա ձեր դէմ... Կամենալով գոնէ ձեզ զոռուցանել այդպէս խորհրդայն անձնաւորութիւններէ, որոնք զանազան սուտ անուններով խմբագրատանց մէջ կը մտնեն և կը խեղաթիւրեն նոցա միամտութիւնը: Ի չորս անձնական ինքնէրեններէ և ոչ թէ հասարակաց օգտի համար, ոչ թէ մի ազնիւ բրինջի-րի զրգմամբ: Գուր կարող էք այդտեղ լաւ հասկնալ այս դարձեալ ձերքուն, քան թէ մենք այստեղ, ըստ որում coulisse-ի զաղտնիքները թաղտնի մէջ կը լինի, որից մենք զուրկ ենք Պոլսի, չնորհիւ բարեկամալ կառավարութեան... Զեղ դնելով ինքնիշխանի շաւղին մէջ, որոց թիւը կարող էք գտնալ եթէ փոքր ինչ հետեւը, սա միայն կ'աւելցնեմ յաւարտ գրոյս, իբրեւ մի բռնիկ ապաւնացել է...»: Մի բռնիկ ուրեմն Պոլսից թիֆլիսի թատրոնի է կառավարում: Ուրեմն մի քանի տարիներէից յետոյ էլի ou est la femme!

Մենք առանց գրուն էլ ճանաչում ենք Մեղրուի տառապի մակ թաղտնիքներում: Այդ նոր թղթակցող բաղիւթ «Մշակը» կենսագրութիւնների պահանջ ունի, թող յայտնէ աղ, մենք քանի հատ կ'ուզէ կը տանք, միմիայն այն զանազանութեամբ, որ մեր կենսանք կարենք ճիշդ բնութիւնից առնուած կը լինին և զրամ—բէպական հոգի վերայ:

Գարեգին մի թղթակցութիւն թիֆլիսից տեղական ներկայացուցիչների վերայ, բայց այս անգամ թէ «Hosoe Bpema» և թէ Պետերբուրգի ուսուցիչներում: Այդ նոր թղթակցող բաղիւթ թիւերից է բռնուած: Նա ոչինչ նշանակութիւն չի տալիս տեղական խումբերին, նրանց բոլորովին անպատեք և անչորհրդ համարելով: Թղթակցի գրութեան մէջ թէ միտքը և թէ հոգին չոր է: Բայց բաւականին իրաւացի նկատողութիւններ է անում: Օրինակ ատում է, որ հայրենասիրութիւն չը կայ և թատրոն յաճախողները արհեստից ոչինչ չեն հասկնում, այլ գիտում են իրենց ուղած զերտանքին ծախհարելու... Թէ այս խօսքերի մէջ բաւականին ճշմարտութիւն է պարունակվում, այդ յայտնէ, թէ պէտք եւ ցաւալի:

Ազգայինց այրի Մարգարիտ Մեղրու-Յովհաննիսեան Արարատեանցը յայտ-

նում է իւր երախտագիտութիւնը նուազելու պ: Աւագ Բողոքականացին, որ նուիրել է նրան երկու հաբիր ուսուցիչ, որովհետեւ նորա մարդը լինելով ծառայ պ: Ա. Բողոքականացի, սուր գործի համար անտառ երթալիս սպանվել էր սաւազակներէից:

Ալեքսանդրոպոլից շատերը զանգատում են, որ այնտեղի փոստայում շատ անգամ մեր լրագրի համարները կորչում են և թէ ցրուողները չեն հասցնում համարներն ըստ պատկանելոյն: Հրապարակ ենք փոստատան կառավարչի ուշադրութիւնն այս հանգամանքի վերայ:

Ստացանք «Առողջապահական թերթի» հոկտեմբեր և նոյեմբեր ամիսների համարները: Պիտի աւելնք, որ այս համարները նախորդ համարի հետ համամասնելով բաւական տարբերվում են թէ յօդուածները ընտրութեան և թէ լեզուի ուղղութեան կողմից: Այստեղ չեն պատահում ուղղադրական կանոնի ամենահաստատակ սխալները, թէ և բոլորովին էլ զերծ չեն, բայց ոչ այն չափով, ինչպէս երբորդ համարն էր: Պատճառը մենք չը գիտենք:

Այսօր, չորեքշաբթի, 7-ին ապրիլի, հայոց մշտական խումբի ներկայացուցիչն է Արծրունու թատրոնում: Ասում են, որ ներկայացումը հետաքրքիր է լինելու: Բայց «Ժողովրդի» լաւ պատրաստուած պիտի ներկայացնեն և «Որդի» Բերդիանցի տեղական պիէտան: Տոմարները ներկայացումն երկուշաբթի ծախում են Արծրունու թատրոնի կատարում: Իսկ վաղը, չինգալթի, ամսոյս 8-ին, մշտական խումբը կը տայ մի ներկայացումն մի քանի կտորներից բաղկացած քաղաքային թատրոնում:

Ապրիլի սկիզբներում եղանակը դեռ ձմեռային էր և ցուրտ քամին փչում էր, բայց ապրիլի 4-ից եղանակը մեղմացաւ յանկարծ, կիւրակի 5-ին արդէն ձմեռը մոռացուել էր, կարելի էր անել, որ չոգ էր. այժմ գեղեցիկ եղանակը շարունակվում է, և փողոցների փոշին և կեղտը սկսել են սրբել, մարդիկ օրը լոյս, մօտ կէտերին երևի քաղաքային վարչութիւնը կամենում է բնակիչներին չօգտիւի կերպով հասկացնել, որ ինքը չէ զաղարում նրանց համար հողալու: Բայց ո՞վ է հողում բնակիչներին աչքերի և կուրծքերի համար:

Քաղաքին Բեթղէշէ մի թաղում բնակվող մի կին Բ. Ա. սովորութիւն ունի ոսկի, արծաթ, արկեղէն, գրաւ վերցնելով փող բաժանել: Անցեալ շաբաթ իւր հոգոր մահուան պատճառով տնից մէկ զիշեր բազակայ լինելով, զալիւ է այդ կինը առն և տնում է, որ պահեստից, արկեղէն բոլոր ոսկի, արծաթ, քարեղէն, բրնձանաղէն զբաւանքը սրբել, տարել են, բայց միւս լանկերին ամենին ձեռք չեն տուել: Պէտք է ասած, որ այդ գողութիւնից վնասուածները (գրաւ դնողները) շատ ուրախ չեն:

Եկ խնդրում է տպել արժանապատիւ հայր Մուշեղ Տէր-Ղևոնդեանցը հետեւեալը. — Ձեր «Մեղրու» լրագրի 31 համարում ապած լուրը, թէ «Ջաթիկի կիւրակի երկուշաբթի ամիսներին չէ կատարված Մոզնու եկեղեցուում բոլորովին սխալ է: Այդ երկուշաբթի ամիսներին չէ իրականացվում ժամերգութիւնը կատարվել է Զբորենանց եկեղեցու հայր Ներսէս Տէր-Քարսեղեանի և նախ Մոզնու եկեղեցու միջան Տէր-Սիմէոնի ձեռնով, սա ճշմարտութիւն է. բայց այն էլ հետեւի:

սի չէ ճշմարտութիւնից, որ ամենք խաղաղեւ (1) անձինք ստիպելով ժամերգութիւնը չ'ապաստել հերթական քահանային, հրապարակ են հայր Տէր-Քարսեղեանին ժամ առնու, որին խկոյն հասել է Տէր-Սիմէոնը, երկուսով կարգացել են զգրեւր և աւետարանները, կատարել են Տեառնագրութիւնը, որից յետոյ գնալով առաջինը, ժամը արձակել է Տէր-Սիմէոնը ճիշտ 6% ժամին, ինչպէս հաջորդել է լրատուն: Մինչև անգամ թափուրի ժամանակ համեմատել հերթական հայր ա. ք. Արսի, Բենք. և տեսնելով, որ արդէն երկուսով ժամ են առում, յետ է դարձել:

Ապրիլի 3-ին առաւօտը ժամը 6-ին քաղաքային նոր տան հիմքը դնուեցաւ, բացի քաղաքապետից և վարչութեան անդամից ուրիշ ոչ ոք չը կար:

ՊՕԼՍԻՑ գրում են մեզ մարտի 20-ից. — Հռչակաւոր դրամահաւաք Ամբրոսիոս վարդապետը խոյս կը տայ հաշուետուութեան: Ազգ. վարչութիւնը հաշիւ կը պահանջէ, նա օժանդակում ճանապարհներով փախուտ կը տայ և բացարձակաբար կ'աւանդ, որ իւր անձնականին համար հաւաքած է այնչափ փողը ուսուսնակ ազգայիններէն. եթէ երկարորոշական ուսումնարան բանայ, իւր կողմէն վեհանախական գործ է և մեծ զոհողութիւն. ոչ ոք միջամտելու և հաշիւ պահանջելու իրաւունք չ'ունի: Արդ'օք այդ անձնազոհ վարդապետը իւր քաղաքներուն մէջ բացարձակապէս կ'աւանդ, որ դրամահաւաքութիւնը իւր անձին համար է, թէ չէ, յանուն երկարադաժական ուսումնարանին կը յորդորէ բարեպաշտ ազգայինները ի նուիրատուութիւն: Ինչոր «Մշակի» Պօլսոյ թղթակցները կը գրեն այս տեղի ընկերութեանց հաշուետուութեան մասին, նոյնը կ'անէ և «Մատիւն» Տիֆլիսի թղթակցը, միայն այս տարբերութեամբ, որ առաջինները կը գրեն սանձարձակ և անհամեստ լեզուով. իսկ երկրորդը պատկառում և չափաւոր գրելով. սակայն մի մասնաւոր թղթակցի ցանկութիւնը կամ կարծիքը չ'ունի այն կշիւը և նշանակութիւնը, ինչոր է հասարակութեան պահանջը. եթէ ուսումնարան ազգայինք կ'ուզեն, որ ճարպիկ հոգեւորականի մը խաղութեանը զոհուած չը լինին, կարող են ստորագրութիւն բանալ և Պօլսոյ վարչութեան միջոցաւ պահանջել իրենց նուէրներուն հաշիւը: Եթէ տըրուած նուէրները աղքատ հոգեւորականի մը անձնական միութեամբ կ'անաւոր են, իսկ եթէ ազգին օգտակար նպատակի մը համար էր և այժմ չարաչար ի դործ կը գրէ, այս մասին լուել և անտարբեր մնալը ամօթ է:

Առ այժմ եղիսկոպոսական աստիճանի սիրահար վարդապետին ընթացքին այդ կ'երևի, որ առաջնորդութիւնը հաստատել պիտի տայ, ժողովրդական հանրադրով եպիսկոպոս պիտի լինի, այնուհետև ոչինչ պատճառաւ մը Պօլսի պիտի գայ նստի, և հանդարտութեամբ մարտն աշխատ փայլուն ծրագրերով և նպատակներով հաւաքած փայլուն փողերը:

Մարտի 29-ին ժամը 4 1/2-ին իշխան Գոնգուկով-Վորպալովը այցելեց թիֆլիզի կոնսուլատին: Իշխանին ընդունեց հայր Մարգարէն, որոնք համբուրվեցան: Հայր Մարգարէն առաջնորդական անդամարութիւնների պատճառով լաւ էր համարել իշխանին ընդունելու համարները: յարկը պատրաստելի հարկէ իշխանը շատ պիտի զարմանար մեր խաղաղ և սուսնորդարանի համար: Մի

կարճ տեսակցութիւնից յետոյ իշխանը սիրալիր կերպով բաժանվեցաւ: Իշխանի նշանակած ժամից ուշանալու պատճառով թարգմանչը և միւսները ցրվել էին:

Մարտի 27-ին, ճրագալոյցի երկուշաբթի, 28-ին գաղկին և ապրիլի 4-ին Ներսիսեան ուսումնարանի 24 հոգուց բաղկացած խումբը հայր Եղիշի կառավարութեամբ պատարագի արարողութեան մեծ մասը առաջին անգամ երկեց չորս ձայնով: Երկեցողութիւնը ընդհանրապէս լաւ անցաւ. չորս ձայնով երկեցողութիւնը ցոյց տուաւ, որ այդ տեսակ երգը աւելի զեղեցիկ է և ներդաշնակ: Ի հարկէ կային շատ պակասութիւններ էլ թէ ներդաշնակութեան և թէ կատարելու կողմից, բայց այնպէս էլ չէր կարելի, մանաւանդ որ մեր պատարագի արարողութեան երկեցողութիւնը չէ փոփոխած, այլ միւս ձայները նրան են յարմարեցրած: Եթէ մի փոքր աւելի այդ երկեցողութիւնը ի հարկէ մեծ խնամքով կանոնաւորէին, աւելի լաւ ձև տային, այն ժամանակ միւս ձայներն էլ հեշտ կը լինէր նրան յարմարացնել: Աւելի լաւ ձայնարարած է և ներդաշնակ պատարագի վերջին մասը օր. «Օրհնեցե՛ք», «Գոհանալը» և այլն, այն ինչ սկիզբը թող է այդ կողմից: Մի մեծ անյարմարութիւն էլ բեմն էր, որ ամենին չէր համապատասխանում խմբի երգածին և խմբին չփոխում: Խմբի պակասութիւնը այս էր, որ Իւրաքանչիւր բաժանումը, թէ և չափով միաներին հետ, կարծես իւր համար էր երգում, ուշադրութիւն չը դարձնելով միւս բաժանման վերայ. առանձնապէս այս պակասութիւնը կարելի է ասել առաջին ձայն երգողների համար. միւս ձայներն աւելի կանոնաւոր և սահուն էին երգում: Նկատելի էր, որ աշխատել են շատ: Իսկ ընդհանրապէս խմբի երկեցողութիւնը շատ լաւ անցաւ, հարկաւոր է միայն խումբը աւելի բազմացնել, աւելի շատ վարժութիւններ անել, մանաւանդ ուշադրութիւն դարձնել, ինչպէս յիշեցինք, առաջին բաժանման վերայ: Վերջումը պիտի յայտնենք չորսակցութիւն Տէր-Եղիշի հոր այս մեծ աշխատութեան համար. մենք յոյս ունինք որ այդ տեսակ պակասութիւնները ուղղելով բոլորովին ներդաշնակ և համեմատ կը դարձնի պատարագի երկեցողութիւնը և տիրացուների գոգոցը դուրս կը վռնդէ:

Խմբավոր Պ. ՍԻՄԵՈՆԵԱՆՑ
Հրատարակել է Լ. ԵՆՏԻԱՔԱՆՑ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պ. Տիգրան Նապարեանցը խնդրում է նրանց, որոնք յանձն են առնել ծախելու իւր հրատարակած համարի մէջ, մարտի վերջերը տեղեկութիւն տալու, եթէ հաշիւ չեն կարող հաշնել: Երկուշաբթի անգամ տեղեկութիւններին համեմատ կարողանայ հրատարակել զգրքի թիւը սահմանել:

ԱՐԴԵՆ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՐ

ՉԻՍԵԻՐՏՕՆԻ ԺԱՌԱՆԳՈՐ

անունով վէպի հայ թարգմանութիւնը զեղեցիկ տպագրութեամբ և չորս վիճաբան պատկերով: Գլին է 1 ուրբա:

Ծախվում է Կենդանական գրաւիճառանոցում և թարգմանողի մօտ Ներսիսեան դպրոցում:

Գլխաւ քահանայ Աղանեանց: